

Šķīrējtiesā svarīgi zināt dažādus knifus

Raksta autors Māris Ķirsons

Lai arī vairākos strīdos Latvijai ir izdevies panākt mierizlīgumu, ir bijusi arī rūgta mācība ar zaudētām lietām.

Skaļākie strīdi, kas tika skatīti starptautiskajā arbitrāžā, ir bēdīgi slavenā sagrieztā kuģa SwemBalt lietā - Latvijai nācās samaksāt 2,15 milj. Ls, a/s Latvijas gāze par valsts nodarītajiem zaudējumiem, regulējot tarifus patērētājiem, nācās maksāt 8,3 milj. Ls.

Pēc Stokholmas Tirdzniecības palātas Arbitrāžas institūta lēmuma Latvijai nācās samaksāt 1,6 milj. Ls kompensāciju koģenerācijas stacijas Windau īpašniekam Zviedrijas Nykomb Synergetics Technology Holding AB, gan arī tiesas uzliktais pienākums līdz 2007. gada septembrim Latvenergo iepirkt elektroenerģiju no Windau par dubulto tarifu.

Pret Latvijas valsti starptautiskās arbitrāžas procesus jau bija sācis SIA Lattelecom akcionārs konsorcijs Tilts Communications, vainojot Latviju monopoltermiņa samazināšanā, tomēr Latvijas valsts iesniedza ievērojami lielāku pretpasībi, kā rezultātā prasības tika atsauktas.

Mīts, ka zaudēs

«Tas, ka Latvija starptautiskos šķīrējtiesas procesos līdz šim būtu bijusi īpaši neveiksmīga vai lemta turpmākām neveiksmēm, ir mīts. Taču ir tiesa, ka valstij tiesāšanās ir apgrūtināta dažādu iemeslu dēļ - ietekmē gan pieredzes, gan līdzekļu trūkums, gan smagnēja lēmumu pieņemšanas procedūra, gan sabiedriskā doma,» secina ZAB Raidla Lejiņš & Norcous vadošā partnere Dace Silava-Tomsone.

Viņa norāda, ka strīdu risināšana starptautiskā šķīrējtiesā ir īpaša zinātne, kurā svarīgas ir nianse. «Piemēram, 90% gadījumu starptautiskajos šķīrējtiesu procesos par šķīrējtiesnešiem ieceļ vienas un tās pašas personas. Tie ir aptuveni 100-150 cilvēki no dažādām valstīm, kuri ir ārkārtīgi pieredzējuši, daudzus gadus praktizējuši pazīstamos advokātu birojos un viens otru ļoti labi zina. Šie cilvēki gana augstu vērtē savu reputāciju, lai neļautos ietekmēties no jebkā cita, izņemot lietas materiālus. Visbiežākā kļūda, ko mēdz pieļaut nepieredzējušas strīdus puses, arī valstis, ir iecelt par šķīrējtiesnesi sev zināmu un lojālu pašmāju personu, kura nav šķīrējtiesnešu «klubiņā,» skaidro D. Silava-Tomsone. Šis dalībnieks nepārzina procesu un domā, ka viņa pienākums ir aizstāvēt viņu iecēlušās puses intereses. Šādos gadījumos abi pārējie šķīrējtiesneši ātri vien distancējoties no šāda kolēģa, faktiski izlemjot strīdu divatā.

Dārgs prieks

Pēc aptaujāto juristu sacītā, starptautiskie šķīrējtiesas procesi ir dārgi. «To izmaksas ietver šķīrējtiesnešu honorārus, ceļošanas un citus izdevumus, samaksu ekspertiem, liecinieku ceļošanas un citus izdevumus, izmaksas par juridisko palīdzību un maksājumus šķīrējtiesas institūcijai, kas administrē šķīrējtiesas procesu. Ja prasības summa ir 5 milj. eiro, procesā ar trīs šķīrējtiesnešiem tikai šķīrējtiesnešu honorārs vien parasti sasniedz 300 000 eiro,» tā D. Silava-Tomsone, aicinot rēķināt iespējamo honorāru strīdā par 610 milj. eiro vērtu līgumu. Lai pušu izredzes procesā būtu vienlīdzīgas, abām pusēm jāiegulda vienlīdzīgi resursi. Tas attiecas uz advokātu un ekspertu izvēli, PR aktivitātēm u. tml. «Ja pretējā puse par ekspertu aicina Oksfordas profesoru, kura publikācijas lasa visā pasaulē, jāpārdomā, vai otrai pusei pareizā eksperta izvēle ir

vietējais mācībspēks, lai cik arī zinīgs. Pieņemt lēmumus par šāda mēroga izdevumiem ir grūti, īpaši valsts pārstāvjiem,» norāda Dace Silava-Tomsone.

Liels risks

Visnopietnākais risks lietās ar valsts dalību ir politisko interešu un sabiedriskās domas spiediena ietekme uz procesa virzību. «Katram strīdam ir sava priekšvēsture. Taču, lai kādi būtu bijuši strīdus rašanās apstākļi, ja reiz strīds ir nonācis līdz izšķiršanai tiesā vai šķīrējtiesā, ļoti ticami, ka lietas apstākļi ir sarežģīti un cīņa par pozitīvu iznākumu ir sīva,» skaidro D. Silava-Tomsone. Lietās, kas skar valsts resursus, sabiedrība ne bez pamata uzskata, ka tai ir tiesības būt informētai par notiekošo. Taču, viņasprāt, ir neiespējami nodrošināt sekmīgu procesa virzību un pilnīgu sabiedrības informētību vienlaikus: katrai pusei ir jārealizē sava stratēģija un taktika, lai nodrošinātu labvēlīgu lietas iznākumu. Tiesāšanās stratēģija un taktika, pēc definīcijas, ir konfidenciālas. «Lietā var tikt liktas dažādas metodes: aprēķināti maksimāli iespējamie zaudējumi pēc spekulatīvām formulām, celtas pretprasības par būtiskām summām utt.,» norāda D. Silava-Tomsone. Diemžēl publiskajā telpā parasti veidojoties kokteilis no fragmentāras informācijas, minējumiem un mēģinājumiem iegūt politisko kapitālu uz pretinieku kritikas rēķina. Šāds fons ietekmē amatpersonu lemtspēju: risinājumi, kurus privātpersona pieņemtu nešauboties kā labākos iespējamus kompromisus, valsts pārstāvjiem nedodas tik viegli. Strīdos, kuros iesaistīta valsts, papildus parastajam izvērtējumam vienmēr nāk klāt jautājums - kā izdarītais tiks vērtēts tad, kad par to interesēsies Valsts kontrole, uzraugošā institūcija vai parlamentārā komisija, un kā tas ietekmēs nākamās vēlēšanas, skaidro D. Silava-Tomsone.

Galējais risinājums

«Tiesāties ar valsts kapitālsabiedrību vienmēr ir ērtāk un drošāk, nekā tiesāties ar citu komersantu: risks, ka atbildētājs kļūs maksātnespējīgs, ir niecīgs, turklāt samaksāt piespriesto summu labprātīgi, t.i., negaidot piespiedu piedziņas uzsākšanu, ir ikvienas valsts goda lieta,» secina D. Silava-Tomsone. Viņasprāt, strīda risināšana tiesā vai šķīrējtiesā vienmēr ir galējais risinājums, kad izsmeltas jebkādas kompromisa iespējas - kad kompromisam vienkārši nav vietas, jo situācija ir nepārprotami skaidra.